

Hatay yöresinde buğdayın pazarlanması ve üreticilerin tarımsal desteklemelere bakış açılarının belirlenmesi

Wheat marketing in Hatay province and determining producers' perspectives on agricultural subsidies

Ahmet Duran ÇELİK¹ , Tuğçe SARIOĞLU¹

¹Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Antakya, Hatay, Türkiye.

ARTICLE INFO	ÖZET
<p>Article history: Received / Geliş: 01.06.2024 Accepted / Kabul: 23.07.2024</p> <p>Anahtar Kelimeler: Buğday Üretim Destekleme Pazarlama Hatay</p> <p>Keywords: Wheat Production Subsidies Marketing Hatay</p> <p>✉Corresponding author/Sorumlu yazar: Ahmet Duran ÇELİK adcelik@mku.edu.tr</p> <p>Makale Uluslararası Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 Lisansı kapsamında yayınlanmaktadır. Bu, orijinal makaleye uygun şekilde atıf yapılması şartıyla, eserin herhangi bir ortam veya formatta kopyalanmasını ve dağıtılmasını sağlar. Ancak, eserler ticari amaçlar için kullanılamaz. © Copyright 2022 by Mustafa Kemal University. Available on-line at https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkutbd</p> <p>This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License.</p> 	<p>Bu çalışma, Türkiye'nin önemli tarımsal üretim alanlarından biri olan Hatay yöresinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma, %90 güven aralığı ve %10 ortalamadan sapma ile belirlenen 104 tarım işletmesinden elde edilen birincil verilere dayanmaktadır. İncelenen işletmelerde buğday ekim alanı ortalaması 159 dekar olup, bu alan bitkisel üretim deseninde %36.78'lik bir paya sahiptir. İncelenen işletmelerde ortalama buğday verim değeri 555 kg da⁻¹ olarak tespit edilmiştir. Araştırma alanındaki üreticilerin büyük bir kısmı (%54.81), ürettikleri buğdayı yöredeki fabrikalara pazarlamaktadırlar. Üretim girdileri açısından, buğday üretiminde en büyük maliyet unsurları enerji (mazot ve elektrik) ve gübre olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında, buğday üreticilerinin tarımsal desteklemelere bakış açısı ve buğday üretimindeki memnuniyet durumları da incelenmiştir. Buna göre, üreticiler genel olarak buğday üretiminden memnun olmakla birlikte, son yıllarda girdi fiyatlarındaki artışlar göz önüne alındığında verilen desteklemeleri yetersiz bulmaktadırlar. Araştırma bulguları, Türkiye'de buğday üretiminin sürdürülebilirliği ve tarımsal destekleme politikalarının gözden geçirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Tarımsal desteklemelerin, artan girdi maliyetlerini dengeleyebilecek şekilde düzenlenmesi, üreticilerin memnuniyetini artırabilir ve buğday ekim alanlarının daralmasını engelleyebilir.</p> <p>ABSTRACT</p> <p>This study was conducted in Hatay province, a key agricultural region in Turkey. The study's primary data were gathered from 104 farms, selected with a 90% confidence interval and a 10% standard deviation. The average wheat cultivation area in the study region was 159 deceres, accounting for 36.78% of the crop production pattern. The average wheat yield was found to be 555 kg da⁻¹. In the research area, most of the producers in the research area (54.81%) market the wheat to factories in the province. In terms of inputs, the primary cost factors in wheat production were identified as energy (diesel fuel and electricity) and fertilizer. The study also aimed to assess wheat producers' perspectives on agricultural supports and their satisfaction with wheat production. The findings indicated that while producers were generally satisfied with wheat production, they deemed agricultural supports insufficient in light of recent increases in input prices. These insights suggest that for sustaining wheat production in Turkey, agricultural support policies need reevaluation. Enhanced support that accounts for rising input costs could help maintain producer satisfaction and prevent further reductions in wheat cultivation areas.</p>
Cite/Atıf	Çelik, A.D., & Sarıoğlu, T. (2024). Hatay yöresinde buğday pazarlanması ve üreticilerin tarımsal desteklemelere bakış açılarının belirlenmesi. <i>Mustafa Kemal Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi</i> , 29 (3), 746-754. https://doi.org/10.37908/mkutbd.1494053

GİRİŞ

Günümüzde tarım sektörü, insanların besin gereksinimlerini karşılamak açısından kritik bir rol oynar. Bu doğrultuda, her ülke stratejik olarak önemli olan ürünlerde en azından kendi iç talebini karşılayacak düzeyde kendine yeterlilik sağlamayı hedefler (Eraktan, 2001; Kızılaslan, 2004). Dünya genelinde ve Türkiye’de üretilen buğday, geniş bir üretici kitlesini ilgilendirmesi ve insanların temel gıdası olan ekmek gibi birçok unlu mamulün hammaddesi olması sebebiyle son derece önemlidir (Kızılaslan, 2004).

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO) 2020 yılı verilerine göre, buğday üretimi şeker kamışı ve mısırdan sonra dünyada en fazla üretilen üçüncü üründür. Aynı yılın verilerine göre buğday, dünya genelindeki toplam bitkisel üretimin %8.17’sini ve toplam tahıl üretiminin ise %25.40’ını oluşturmuştur (FAO, 2022).

2021 yılında dünya genelinde toplam 220 milyon 760 bin hektar alanda buğday hasadı gerçekleştirilmiştir. Bu yıl içinde dünya genelinde buğdayın hektar başına verimi 3 492 kg olup, toplam üretim miktarı 770 milyon 877 bin ton olarak kaydedilmiştir. Türkiye’nin dünya genelinde hasat edilen toplam buğday üretim alanı içindeki payı %3.00 iken, üretim miktarındaki payı %2.29’dur (FAO, 2023).

2022 yılında buğday üretimi için dekara 75 TL mazot desteği, 46 TL gübre desteği ve 10 TL fark ödemesi (prim) desteği sağlanmıştır. Ayrıca, bireysel olarak başvuru yapan üreticilere dekara 40 TL, üretici gruplarına ise 20 TL organik tarım desteği verilmektedir. Katı organik-organomineral gübre kullanan üreticilere dekara 20 TL destek sunulmaktadır. Buğday üretiminde sertifikalı tohum kullanımına 50 TL da⁻¹ destek verilirken, sertifikalı tohum üretimine de 10 TL kg⁻¹ destek sağlanmaktadır. Orijinal ve üstü tohumluk üretimi için ise 12 TL kg⁻¹ destekleme yapılmaktadır. Toprak analizi destekleme ödemesi ise her 50 dekarlık alan için analiz başına 50 TL olarak uygulanmaktadır. Küçük aile işletmesi desteği kapsamında tarımsal işletmelere dekara 200 TL destek sağlanmaktadır (Resmi Gazete, 2022).

Literatürde çeşitli ürünlerde tarımsal desteklemeler ile üretim arasındaki ilişkiyi inceleyen farklı çalışmalar bulunmaktadır. Çekya, Almanya, Fransa, Polonya ve İngiltere’de çeşitli ürünlerde uygulanan tarımsal desteklemelerin karşılaştırmalı olarak incelendiği bir çalışmada, desteklemelerin süt üretim maliyetini %38.50 oranına kadar karşıladığı ve çiftlik gelirinin artırılmasına önemli katkılar sağladığı belirlenmiştir (Strelecek ve ark., 2009). Bir başka çalışmada, Avrupa Birliği’nde uygulanan tarımsal destekleme ortalamasının, Türkiye’de uygulanan destekleme ortalamasından 4.3 kez daha fazla olduğu belirtilmiştir (Semerci, 2016). Çanakkale yöresinde, çeltik üretimi üzerine yapılan bir çalışmada, uygulanan mazot ve gübre desteğinin yetersiz olduğunu vurgulanarak, üretimin artırılabilmesi için destek miktarının mutlak olarak artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Semerci & Çelik, 2022). Bir diğer çalışmada, pamuk ve süt sığırcılığı özelinde, desteklemelerin üretici geliri üzerine etkisi incelenerek, tarımsal desteklemelerin, üretim değerini pamukta %30.70, süt üretiminden elde edilen geliri ise %4 oranında artırdığı belirlenmiştir (Çelik, 2022). Buğday özelinde yürütülen benzer çalışmalarda ise, yıllar itibarıyla destekleme politikalarının incelendiği bir çalışmada, destekleme politikalarının üretici geliri üzerindeki önemi vurgulanırken, AB ile yapılan Ortak Tarım Politikası anlaşmalarına göre, bir yılda uygulanacak toplam tarımsal destek/GSYH oranının 1 olması gerekirken, bu oran 2006 yılında 0.61 iken, 2018 yılına gelindiğinde 0.41’e düştüğü belirtilmiştir (Badem & Hurma, 2021). Tokat ilinde, tarımsal desteklemelerin ayçiçeği ve buğday ekiliş alanları üzerine etkilerinin incelendiği farklı bir çalışmada, uygulanan desteklemelerin her iki ürünün ekiliş alanları üzerinde önemli derecede etkisi olduğu vurgulanmıştır (Çini ve ark., 2022). Buğday desteklemelerinin genel olarak incelendiği bir çalışmada ise, buğdaya uygulanan fark desteği birim fiyatlarının son yıllarda sabit seyrettiği belirtilirken, destekleme fiyatlarının mevcut koşullara paralel olarak, üretim maliyetlerini karşılayacak şekilde düzenlenmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Ken & Semerci, 2023). Balıkesir’de buğday özelinde panel veri analizi kullanılarak gerçekleştirilen farklı bir çalışmada ise, alan bazlı desteklemelerin buğday üretimini olumlu yönde etkilediği, ancak bu etkinin sınırlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Kalabak & Aslan, 2020).

Bu çalışmada, Türkiye’de buğday üretimine ilişkin desteklemeler incelenmiştir. Çalışma kapsamında; Hatay ilinde,

üreticilerin buğday özelinde, desteklemelerden faydalanma oranları, desteklemelere bakış açıları ve memnuniyet seviyelerinin yanı sıra, üretilen buğdayın pazarlanması, sertifikalı tohum kullanımı, üretici örgütlerine üyelik, geleceğe yönelik üretim planları gibi konular irdelenerek, üretimin artırılması için çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini; Hatay ilinde buğday üretiminin yoğun olarak yapıldığı Kırıkhan, Antakya, Reyhanlı, Altınözü, Yayladağı, Kumlu ve Hassa ilçelerinde buğday üreten 104 tarım işletmesinden yüz-yüze anket yöntemi ile elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında ikincil veri olarak, buğday ile ilgili daha önce yapılan çalışmalardan, Tarım ve Orman Bakanlığı verilerinden, ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli kurum ve kuruluşların yayınlarından ve komisyon raporlarından yararlanılmıştır.

Araştırma kapsamında anket uygulanacak işletmelerin belirlenmesinde, 2021 Yılı Hatay İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) verilerinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında örnek hacminin belirlenmesinde 'Basit Tesadüfi Örneklem Yöntemi' kullanılmıştır (Çiçek & Erkan, 1996);

$$n = \frac{NS^2 t^2}{(N-1)d^2 + S^2 t^2}$$

Eq.(1)

Formülde;

n=Örnek Hacmi

N=Örneklem Çerçevesinde Ait Toplam Birim Sayısı

S=Standart Sapma

t=Güven Sınırı

d=Kabul Edilebilir Hata

BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırma alanında anket yapılan işletmelere ait genel bilgiler

Hatay yöresinde buğday üretimi üzerine yapılan çalışma, 2022 yılının Eylül-Ekim aylarında, yörenin buğday üretiminin %94.99'unun karşılandığı, Kırıkhan, Antakya, Reyhanlı, Altınözü, Yayladağı, Kumlu ve Hassa ilçelerinde gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2022).

Araştırma kapsamında toplam 104 işletme ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanının yaş ortalaması 51.63, hane genişliği 4.69, eğitim seviyesi 8.29 yıl, üreticilerin buğday üretim tecrübesi ise 27.58 yıl olarak belirlenmiştir. Araştırma alanında buğday üretimi, %36.78'lik pay ile pamuk bitkisinden (%45.69) sonra ikinci sırada yer almaktadır. Buğday üretilen ortalama arazi genişliği 159.03 da, buğday verimi ise 555.00 kg da⁻¹ olarak hesaplanmıştır. Özel ve Sağlam (2022) tarafından, Şanlıurfa'da buğday üretimi üzerine gerçekleştirilen benzer bir çalışmada, üreticilerin ortalama yaşı 49.3, eğitim seviyesi ortalaması 6.51 yıl, üretim tecrübesi ortalaması 25.31 yıl, ortalama buğday üretim alanı ise 118.20 da olarak belirlenmiştir.

Araştırma alanında anket yapılan üreticilerin buğday desteklemelerinden ve çeşitli hizmetlerden yararlanma durumu

Araştırma alanında buğday üretimi yapan işletmelerin tamamına yakını (%99.04) Tarım ve Orman Bakanlığının bitkisel üretim desteklemelerinden faydalanmaktadır. Bunun yanı sıra, işletmelerin yaklaşık %9.61'i lisanslı depo kullanırken, geriye kalan %90.39'u hasat sonrası doğrudan satış yapmaktadır. İşletmelerin %72.12'sinin sertifikalı

tohum kullandığı, %66.35'inin ürünleri için sigorta yaptırdığı ve sadece %26.92'sinin toprak analizi yaptırdığı belirlenmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Üreticilerin buğday üretiminde sağlanan çeşitli hizmet ve desteklemelerden faydalanma oranları

Table 1. Producers' benefit rates from various services and subsidies provided in wheat production

Değişkenler	Frekans	Oran (%)
Desteklemelerden faydalanma durumu		
Evet	103	99.04
Hayır	1	0.60
Toplam	104	100.00
Lisanslı depo kullanım durumu		
Evet	10	9.61
Hayır	94	90.39
Toplam	104	100.00
Sertifikalı tohum kullanım durumu		
Evet	75	72.12
Hayır	29	27.88
Toplam	104	100.00
Ürün sigortalama durumu		
Evet	69	66.35
Hayır	35	33.65
Toplam	104	100.00
Toprak analizi yaptırma durumu		
Evet	28	26.92
Hayır	76	73.08
Toplam	104	100.00

Araştırma alanındaki üreticilerin çeşitli üretici örgütlerine üye oldukları belirlenmiştir. Bu örgütlere üye olma durumu Çizelge 2'de verilmiştir. Buna göre, üreticilerin hemen hemen tamamının (%99.04) ziraat odasına üye oldukları belirlenmiştir. Bunun başlıca nedeni, tarımsal desteklemelerden faydalanmak için ziraat odasına üye olma şartının aranmasıdır. Bunun haricinde, üreticilerin %47.12'sinin Tarım Kredi Kooperatifine, %12.50'sinin sulama birliğine üye olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 2. Üretici örgütüne üye olma durumu

Table 2. Membership situation in producer organizations

Üretici örgütü	Frekans	Oran (%)
Ziraat Odası	103	99.04
Tarım Kredi Koop.	49	47.12
Sulama Birliği	13	12.50
Tarım Satış Koop.	1	0.96
Hiçbir yere üye değil	1	0.96

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Araştırma alanında buğdayın pazarlama kanalları

Araştırma kapsamında anket yapılan üreticilerin buğdayı pazarladıkları yerlerin dağılımı Çizelge 3'te verilmiştir. Buna göre, üreticilerin %54.81'i ürettikleri buğdayı fabrikalara, %25.96'sı tüccarlara, %11.54'ü Toprak Mahsulleri Ofisine, %7.69'u ise yörede faaliyet gösteren özel firmalara sattıkları belirlenmiştir.

Çizelge 3. Üreticilerin buğday pazarlama yerleri

Table 3. Producers' wheat marketing locations

Satış Yeri	Frekans	Oran (%)
Fabrika	57	54.81
Tüccar	27	25.96
TMO	12	11.54
Özel firmalara	8	7.69
Toplam	104	100.00

Türkiye'de buğday üretimine yönelik destekleme politikaları

Türkiye'de tarım sektörünü destekleyen politikaların ana hatlarını destekleme alım fiyatları ve politikaları oluşturmaktadır. Bu politikalar iç piyasada destekleyici, dış piyasada ise koruyucu bir yapıdadır. Türkiye'de buğday üretimi için üç ana destekleme şekli bulunmaktadır:

- (1) Fark Ödemesi Desteği
- (2) Mazot ve Gübre Desteği (Alan Bazlı Desteklemeler)
- (3) Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği

1. Fark Ödemesi (Prim) Desteği

Prim sistemi, üreticiye dünya fiyatlarının üstünde fiyat verilerek üretimin devamını sağlamayı, sanayinin ihtiyaç duyduğu hammaddeyi yurt içinden dünya fiyatlarıyla temin etmeyi, işletmeleri kayıt altına almayı ve tarımsal kayıt ve envanterin tutulmasını amaçlar. Bu sistemde, devlet piyasaya müdahale etmez, ancak belirlediği hedef fiyata göre üreticiye ürünün her kilosu için belirli bir prim ödemesi yapar (Özüdoğru, 2005). Prim desteği ile üreticilerin dünya fiyatlarının üzerinde gelir elde etmesi ve böylece üretimin sürdürülebilirliğinin sağlanması hedeflenir. Aynı zamanda sanayinin hammadde ihtiyacını karşılayarak yerli üretimin teşvik edilmesine katkı sağlar.

2. Alan Bazlı Destekleme (Mazot ve Gübre Desteği)

Buğday üreticilerine, üretim yılı içinde işledikleri kayıtlı tarım arazisinin büyüklüğüne göre mazot ve gübre destekleme ödemesi yapılmaktadır. Bu destek, üreticilerin maliyetlerini azaltarak buğday üretimini teşvik etmeyi amaçlar. Alan bazlı desteklemeler, tarım arazilerinin etkin şekilde kullanmalarını ve üretim maliyetlerinin düşmesini sağlar. Mazot ve gübre gibi temel girdiler için verilen bu destekler, çiftçilerin üretim maliyetlerini düşürerek karlılıklarını artırmayı hedefler.

3. Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği

Bu destek, sertifikalı tohum kullanımını teşvik etmek amacıyla üreticilere verilen mali yardımı kapsar. Sertifikalı tohum kullanımı, daha yüksek verim ve kalite sağlayarak üretim etkinliğini artırmayı amaçlar.

Destekleme politikaları, Türkiye'de tarımsal üretiminin sürdürülebilirliğini sağlamak ve tarım sektörünü desteklemek amacıyla uygulanmaktadır. Bu politikalar sayesinde üreticilerin, hem yerel hem de uluslararası

piyasalarda rekabet edebilir hale gelmesi amaçlanmaktadır. Türkiye’de buğday üretimine yönelik olarak uygulanan destekleme rakamları yıllar itibariyle Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4. Türkiye’de buğday üretimine uygulanan destekler

Table 4. Subsidy applications for wheat production in Turkey

Üretim Yılı	Mazot Desteği (TL da ⁻¹)	Gübre Desteği (TL da ⁻¹)	Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği (TL da ⁻¹)	Toplam (TL da ⁻¹)	İndeks	Fark Desteği (TL kg ⁻¹)
2017	13	4	8.50	25.50	100.00	0.05
2018	15	4	8.50	27.50	107.84	0.05
2019 ^(*)	27		8.50	35.50	139.22	0.10
2020	19	8	16	43	168.63	0.10
2021	22	20	16	58	227.45	0.10
2022	75	46	50	171	670.59	0.10

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023.

(*) 2019 yılında mazot ve gübre desteği, tek kalem olarak toplam 27 TL da⁻¹ olarak uygulanmıştır.

Araştırma alanında anket yapılan üreticilerin, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından verilen bitkisel üretim desteklemeleri hakkındaki bakış açıları Çizelge 5’de verilmiştir. Üreticilerin %57.69’u desteklemeleri çok yetersiz, %35.58’i yetersiz, %2.88’i kısmen yeterli, %3.85’i ise yeterli bulduğunu belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle, üreticilerin yaklaşık %93’ü tarımsal desteklemelerden memnun olmadığını ifade etmiştir.

Çizelge 5. Üreticilerin desteklemelere bakış açısı

Table 5. Producers' perspective on subsidies

Üretici bakış açısı	Frekans	Oran (%)
Çok yetersiz	60	57.69
Yetersiz	37	35.58
Kısmen Yeterli	3	2.88
Yeterli	4	3.85
Toplam	104	100.00

Araştırma kapsamında üreticilere buğday üretiminden memnun olup olmadıkları sorulmuştur. Üreticilerin memnuniyet durumlarının dağılımı Çizelge 6’da gösterilmektedir. Üreticilerin %52.88’i memnun, %9.62’si çok memnun olduğunu ifade ederken, %4.81’i hiç memnun değil, %12.50’si memnun değil şeklinde cevap vermiştir. Buradan yola çıkarak, üreticilerin büyük bir bölümünün (%62.50) buğday üretiminden memnun olduğu belirlenmiştir. Memnun olan üreticilerin en büyük gerekçesi, buğday üretiminin diğer bitkisel ürünlere nazaran daha kolay ve nispeten daha az masraflı olmasıdır. Memnuniyetsizlik belirten üreticilerin ana gerekçesinin ise girdi fiyatlarındaki yükselişlere bağlı olarak artan maliyetler olduğu belirlenmiştir. Buğday üretimi üzerine gerçekleştirilen farklı bir çalışmada benzer sonuç elde edilmiş olup, buğday üretimi üzerinde etkili olan en önemli risk faktörleri sırasıyla, ürün fiyatlarındaki dalgalanma, girdi maliyetleri ve uygulanan tarım politikaları, diğer bir ifadeyle üretimden elde edilen gelirin yetersizliği olarak belirlenmiştir (Özel & Sağlam, 2022).

Araştırma kapsamında üreticilerin bir sonraki yıl buğday üretimini artırıp artırmayacakları sorusu yöneltilmiştir. Buna göre üreticilerin %21.15’i buğday üretim alanını artıracaklarını belirtirken, % 40.38’i azaltacaklarını belirtmişlerdir. Azaltmak isteyen üreticilerin temel gerekçesi ise artan maliyetler olarak belirlenmiştir.

Çizelge 6. Üreticilerin buğday üretimi hakkındaki memnuniyet durumu

Table 6. Satisfaction of producers about wheat production

Memnuniyet Durumu	Frekans	Oran (%)
Hiç memnun değil	5	4.81
Memnun değil	13	12.50
Kısmen memnun	21	20.19
Memnun	55	52.88
Çok memnun	10	9.62
Toplam	104	100.00

Üreticilerin %38.46'sı ise buğday üretim alanında herhangi bir değişikliğe gitmeyeceklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 7). Bu bulgulara paralel şekilde, Çini ve ark. (2022) tarafından, Tokat ilinde buğday ve ayçiçeği özelinde gerçekleştirilen çalışmada, desteklemelerin ürünlerin ekiliş alanları üzerinde önemli derecede etkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Çizelge 7. Üreticilerin buğday üretiminde bir sonraki üretim sezonuna yönelik planları

Table 7. Producers' plans about wheat production for next production season

2022/23 sezonunda üretim	Frekans	Oran (%)
Artacak	22	21.15
Azalacak	42	40.38
Değişmeyecek	40	38.46
Toplam	104	100.00

Sonuç olarak, Hatay yöresinde buğday üretiminde uygulanan desteklemeler, buğdayın pazarlama şekilleri, desteklerden yararlanma ve üretici memnuniyetini belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışmada, üreticilerin yarısından fazlası genel olarak buğday üretiminden memnun olmakla birlikte verilen desteklemeleri büyük oranda yetersiz buldukları belirlenmiştir. Literatürde gerek buğday özelinde gerekse diğer tarla ürünlerini konu alarak, desteklemeler, üretim maliyeti, üretici geliri ve üretim artışı arasındaki ilişkinin önemini vurgulayan pek çok çalışma bulunmaktadır. (Kalabak & Aslan, 2020; Badem & Hurma, 2021; Çini ve ark., 2022; Özel & Sağlam, 2022; Semerci & Çelik, 2022; Ken & Semerci, 2023). Özellikle son yıllarda, gübre ve mazot başta olmak üzere, girdi fiyatlarında meydana gelen artışlar, üretici memnuniyetsizliğinde büyük rol oynamaktadır. Üreticilerin %40.38'i bir sonraki sezon buğday üretim alanlarını daraltacaklarını belirtmiş olup, bu durum buğday üretiminin sürdürülebilirliği açısından ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmelidir. Pazarlama kanalı olarak, üreticilerin yarısından fazlası (%54.81) ürettikleri buğdayı yöredeki fabrikalara satmakta, bunu yerel tüccarlar takip etmektedir (%25.96).

Tarımsal üretimde girdi kullanım miktarı girdi fiyatı ile doğrudan ilişkilidir. Zira, kullanılan girdi miktarı o girdiye ait fiyatların aşırı derecede değişiklik göstermesi üreticileri de yeni duruma ayak uydurmaya zorlamaktadır. Diğer bir ifade ile makul girdi fiyatlarında üreticiler ürünün özelliğine göre girdi kullanabilirken, girdi fiyatlarındaki aşırı yükselme üreticileri özellikle kullanılan tohum, gübre, mazot ve tarımsal mücadele ilacı değişkenlerinde azalmaya giderek ürün maliyetini düşürmeye zorlamaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, üretilen üründe istenilen düzeyde verim elde edilememektedir. Belirtilen bu özel durumu Türk çiftçisi özellikle 2021 ve 2022 yıllarında yüksek düzeyde yaşamıştır.

İncelenen işletmelerde buğday üretiminde girdi kullanımında etkinliğin sağlanabilmesi için öncelikle girdi fiyatlarının makul düzeyde belirlenmesi, girdi maliyetlerinin diğer ülke üreticileriyle rekabet edilebilir hale getirilmesi ve üretici refahı açısından buğday tarımının (en azından fark desteği kapsamında ya da özel bir destek kalemiyle) desteklenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda buğday üretimi için açıklanan alım fiyatları ya da piyasada oluşan cari fiyat ve destekleme birim fiyatları reel bazda hesaplanmalı ve uygulanmalıdır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir (Proje no: 22.GAP.037).

ÇIKAR ÇATIŞMA BEYANI

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

ETİK ONAY BEYANI

Bu çalışma için etik onay ve izin, HMKÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alınmıştır. Onay yazısı numarası 07/04 ve tarihi 07.06.2022'dir.

KAYNAKLAR

- Badem, M., & Hurma, H. (2021). Temel stratejik ürün olan buğdayda destekleme politikalarına genel bir bakış. *Trakya University Journal of Engineering Sciences*, 22 (1), 21-30.
- Çelik, A.D. (2022). Contributions of agricultural subsidies to increase producer income in cotton and milk productions: A case study of Hatay province-Turkey. *The Philippine Agricultural Scientist*, 105 (1), 92-99.
- Çiçek, A., & Erkan, O. (1996). Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklem Yöntemleri. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:12, Ders Notları Serisi No: 6, Tokat, 62 s.
- Çini, M.E., Erdal, G., & Erdal, H. (2022). Bitkisel üretim desteklemelerinin ayçiçeği ve buğday ekiliş alanlarına etkisinin incelenmesi; Tokat ili Zile ilçesi örneği. *Gaziosmanpaşa Journal of Scientific Research*, 11 (2), 73-82.
- Eraktan, G. (2001). *Tarım politikası temelleri ve Türkiye'de tarımsal destekleme politikası*. Uzel Yayınları, ISBN 975-8437-01-1, İstanbul.
- FAO. (2022). *The Food and Agriculture Organization of the United Nations. Crops and Livestock Products Data*. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/TP>
- FAO. (2023). *The Food and Agriculture Organization of the United Nations. Crops and Livestock Products Data*. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/TP>
- Kalabak, A.Y., & Aslan, R. (2020). Bazı alan bazlı tarımsal desteklerin buğday üretimi üzerindeki etkisi: Balıkesir örneği (2009-2015). *Hacettepe University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 39 (1), 85-102.
- Ken, E., & Semerci, A. (2023). Türkiye'de buğday üretimi ve destekleme politikaları. *3rd International Congress of the Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 13-16 September 2023, Malatya, 54-63.
- Kızılaslan, H. (2004). Dünya'da ve Türkiye'de buğday üretimi ve uygulanan politikaların karşılaştırılması. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 23-38.
- Özüdoğru, T. (2005). Türkiye'de Pamukta Uygulanan Destekleme Politikaları. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın no: 8-12, Ankara.
- Resmi Gazete. (2022). 2022 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemeler ve 2023 Yılında Uygulanacak Sertifikalı Tohum Kullanım Desteklerine İlişkin Karar. Cumhurbaşkanlığı Kararı. Karar sayısı: 6243, Sayı:31989, Tarih:19.10.2022. https://adana.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2022_y%C4%B1l%C4%B1_desteklemeleri.pdf
- Özel, R., & Sağlam, N. (2022). Türkiye'de buğday satış zamanını etkileyen risk faktörleri: Şanlıurfa ili örneği. *International Social Sciences Studies Journal*, 8 (105), 4168-4173.
- Semerci, A. (2016). Effects of agricultural supports on farmer's revenue and product costs: The case of Turkey. *Custos e Agronegócio Online*, 12 (3), 71-96.

- Semerci, A., & Çelik, A.D. (2022). Türkiye’de çeltik üretiminde mazot ve gübre desteği uygulaması: Çanakkale ili örneği. *Çukurova 8th International Scientific Researches Conference*, April 15-17, Adana, 822-831.
- Strelecek, F., Zdenek, R., & Lososova, J. (2009). Comparison of agricultural subsidies in the Czech Republic and in the selected states of the European Union. *Agr Econ Czech.*, 55, 519-533.
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2023). *Türkiye Cumhuriyeti, Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Destekler*. <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler>
- TÜİK. (2022). *Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Veri Portalı*. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>